

HÜRRİYET GAZETESİNİN HALK ÜNİVERSİTESİ PROMOSYONU (1962-1965)

Betül BATIR*
Eminalp MALKOÇ**

Halk ya da yetişkin eğitimi, toplumların kalkınma çabaları doğrultusunda 20. yüzyılda önem kazanmıştır. Tarihsel açıdan ortaya çıkışı, 18. yüzyılın ilk çeyreğine kadar giden uzaktan eğitim ise dünya’da ve Türkiye’de yetişkin eğitiminin yöntemleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Uzaktan eğitimin öğretim süreci, önce mektup ve gazete gibi araçlara dayanırken zamanla teknolojinin ilerlemesi ile birlikte geliştirilmiştir. Hürriyet gazetesinin promosyon olarak 1962 yılında başlattığı Halk Üniversitesi, Türkiye’de uzaktan eğitim yöntemiyle yetişkin eğitiminin yaygınlaşmasına katkıda bulunan örnekler arasında yer almaktadır. Basın ve eğitim alanlarının kesiştiği bir promosyon uygulaması olan Halk Üniversitesi, üç sene devam etmiştir. Halk Üniversitesi’ni her yönüyle incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın temel kaynaklarını, Hürriyet gazetesinin 1962-1965 yılları arasındaki konu ile ilgili haber ve ders notlarının yanında kitap ve makale gibi araştırma eserleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Gazete Promosyonu, Hürriyet Gazetesi, Halk Üniversitesi, Uzaktan Eğitim, Halk/Yetişkin Eğitimi.*

THE HURRIYET NEWSPAPER'S THE PUBLIC UNIVERSITY PROMOTION (1962-1965)

ABSTRACT

Public or adult education has gained importance in the 20th century in accordance with societies' attempts at progress. Distance education, which historically goes back to the first quarter of the 18th century, has a significant place among methods of adult education in the world and in Turkey. The process of distance education that was initially based on tools such as letters and newspapers has been developed with technological advancements in

* Yrd. Doç. Dr.; İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü (bbatir@istanbul.edu.tr)

** Dr.; İstanbul Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü (malkocem@itu.edu.tr)

time. The Public University which was promoted by the Hürriyet newspaper in 1962 is one of the examples of distance education that contributed to the widespread adult education in Turkey. As a promotional application where media and education concurred, The Public University lasted three years. The purpose of the present study is to examine the articles or booklets that were published for Public University in the Hürriyet in detail. The main sources of the study are the news clippings and lecture notes on the subject in the Hürriyet between 1962 and 1965.

Key Words: *Newspaper Promotion, Hürriyet Newspaper, Public University, Distance Education and Training, Public/Adult Education.*

Giriş

Demokratik toplumlarda, gazetelerin siyasal işlevi, idari düzenin ayrılmaz bir parçasıdır. Gazete, kamuoyunu bilgilendiren, yön veren, dünyanın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri hakkında halkı aydınlatan ve insanlara karşılaştırma olanağı sağlayan bir kitle iletişim aracıdır¹. Genelde kitle-iletişim araçlarının sahip olduğu, halk eğitimi vizyonu gazeteler açısından da geçerlidir².

Gazeteler, sadece ticari mal değil aynı zamanda düşünce/fikir üreten ve zamanla yarışan işletmelerdir. Basit bir formülleştirmeye basın işletmeleri, sosyal niteliği olan ekonomik ve ticari birimlerdir.

¹ Semra Atılgan, "Basın Ekonomisi ve Promosyon", *Marmara İletişim Dergisi*, S.3/Temmuz 1993, s.233.

² Ayrıntı için bkz.: Cevat Geray, *Halk Eğitimi*, 2.bs., Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s.93-254; Firdevs Güneş, "Basın Yoluyla Halk Eğitimi", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.2/1990, s.103-112; İncilay Cangöz, "Türk Basınında Tutundurma (Promosyon) Çıkmazı ve Ansiklopedi Kampanyası", *Kurgu Dergisi*, S.14/1996, s.183,186-187.

Bu yüzden kâr amacı güderek satışlarını artırma amacı taşırlar³. Bu da gazeteler arasındaki kâr amaçlı ticari rekabeti doğurmaktadır.

Gazeteler arasındaki rekabetin bir alanını -ya da rekabet yöntemlerinden birini- promosyon uygulamaları oluşturmaktadır. Bu yöntemle okuyuculara genellikle kupon karşılığı dağıtılan armağanlar aracılığı ile satışların artırılması için çaba harcanmaktadır. Türkiye’de geçmişten günümüze uzanan bir çizgide gazete promosyonlarının yaygın bir şekli olarak okuyuculara kupon karşılığı kitap dağıtılmasıyla karşılaşmaktadır. Kuşkusuz bunun en bilinen örneği okuyuculara ansiklopedi dağıtılmasıdır⁴.

³ Atılğan, “Basın Ekonomisi ve Promosyon”, s.234; Cangöz, s.186-187.

⁴ Korkmaz Alemdar, “Basında Promosyon”, *Türkiye’de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın*, Hrz.: Korkmaz Alemdar, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, 2009, s.620-621; C. Murat Baykal, “Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Bakımından Gazete Promosyonları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1996/2, s.187; Cangöz, s.183-187. *Cumhuriyet*, yerli malı kullanmayı özendirmek için kuponlu promosyon faaliyetini başlatmıştı. 1960’lı yıllarda *Hürriyet*, Hürriyet İstikrazı tahvilleri ile lotaryacılık döneminin öncülüğünü yapmıştı. Nitekim 19 Aralık 1965’te “*Halktan Halka*” başlığı altında “*Hürriyet 1966 yılında okuyucularından aldığı 2 milyon lirayı geri veriyor. Kart dağıtımına bugün başlıyoruz*” şeklinde yeni bir uygulamasını ilan etmişti. *Akşam*, kumaş, Kur’an-ı Kerim dağıtmış; bu dalga *Son*, *Günaydın* gazeleriyle sürmüştü. 1980’lerin başlarında *Güneş* ile lotaryacılık hız kazanmıştı. 1990’lı yıllarda ise *Milliyet*, *Hürriyet*, *Sabah*, *Günaydın* gibi gazeteler okuyucularına (ya da gazeteyi alanlara) balon, uçurtma, traş bıçağı vs. vermişlerdi. 1992 sonbaharında *Sabah* Meydan Larousse kampanyasını başlatmış; onu *Hürriyet*’in Temel Britannica kampanyası izlemişti. *Milliyet*, Büyük Larousse kampanyasıyla 1990’ların ilk yarısına damgasını vuracak Ansiklopedi Savaşı’ndaki yerini almıştı. Genellikle gazeteler tirajlarını arttırmışlarsa da bu kampanyalar, gazeteciliğin ve basının değerinin düştüğü hakkındaki tartışmalardan gazetelerin işletme yapılarının değişmeleri, SEKA’nın kağıt üretiminin yeterli gelmemesi, kağıt ithali, kağıt fiyatlarının yükselmesi, çeşitli yayın organlarının kapanmasına kadar farklı sonuçlar vermişti. *Hürriyet*, 19 Aralık 1965; Atılğan, “Basın Ekonomisi ve Promosyon”, s.234-237; Semra Atılğan, “Türk Basınında Promosyon Çıkmazı”, *Marmara İletişim Dergisi*, S.9/Ocak 1995, s.142-145,147; Cangöz, s.191-197; Baykal, s.169-170,187. “*Promosyon canavarı*”nın “*Ansiklopedi savaşları*” dahil olmak üzere Türk basınına sürüklediği süreç hakkında anlamlı bir değerlendirme için bkz.: Uygur Kocabaşoğlu, “2000’lere Doğru Türk Basını!”, *Kebikeç*, S.2/1995, s.91-100. Bu çizginin tüketim toplumuna dönüşüm sürecindeki yerini de gözardı etmemek gerekir.

Hürriyet gazetesi, 1960'lı yıllarda kültürel gelişimi ya da eğitim ile kültür ve bilgiyi merkez alan promosyon uygulamalarına yönelmişti. Nitekim 1960'lı yılların ilk yarısında Halk Üniversitesi adı altında birkaç farklı açıdan ele alınabilecek bir uygulamanın altına imza atmıştı. Halk Üniversitesi, bir yönüyle 1960'lı yıllarda *Hürriyet* gazetesi özelinde basın promosyon anlayışını sergilerken bir başka yönden gazetenin halkın ya da yetişkinlerin eğitime katkısını da sembolize etmektedir. Üstelik gazete, bu uygulamasıyla uzaktan eğitimin örneklerinden birini de ortaya koymuştu⁵.

Bu çalışma, Türk basın tarihi içinden eğitim alanına yönelik bir kesite odaklanarak *Hürriyet* gazetesinin Halk Üniversitesi adını taşıyan uygulamasını ön plana çıkartmaktadır. *Hürriyet* gazetesinin bu girişimi her yönüyle ele alınarak basın ve eğitim tarihindeki konumunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Böylece gazetenin uzaktan eğitim yöntemiyle halkın eğitime yönelik katkısının ortaya konulmasının yanında ilerleyen yıllarda oldukça farklılaşacak ve "*Promosyon Canavarı*" olarak adlandırılacak promosyon uygulamalarının 1960'ların ortalarında ne ölçüde toplumsal niteliğe sahip olduğunun bir örneğinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

1. Halk/Yetişkin Eğitimi ve Kısa Tarihçesi

Halk eğitimi olarak da tanımlanan yetişkin eğitimi için "*kitle eğitimi*", "*yetişkinler eğitimi*", "*yığın eğitimi*", "*toplum eğitimi*", "*temel eğitim*", "*sosyal eğitim*" ve "*yaygın eğitim*" gibi isimlendirilmelere gidilmektedir⁶. Yetişkin eğitimi, gelişim süreçlerini tamamlayarak, belli bir yaşam birikimine sahip öz güvenini kazanmış ve kendi sorumluluğunu üstlenmiş bireylere yönelik, içerik, düzey ve yöntem

⁵ Uzaktan eğitimin iletişim araçlarının geliştiği günümüz dünyasındaki işlevi hakkında bkz.: Aytakin İşman, *Uzaktan Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2011.

⁶ Geray, s.1; Adil Türkoğlu, Sanem Uça, "Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.2/Aralık 2011, s.49; H. Eylem Kaya, "Türkiye'de Halk Eğitimi Merkezleri", *International Journal of Science Culture and Sport*, S.3/July 2015, s.270.

sınırlılığı olmaksızın gönüllü olarak herhangi bir alanda gelişimi amaçlayan ve olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümünü kapsamaktadır⁷. Bu eğitim, yetişkinlerle okul dışındakilere yönelmiş, düzenli, dizgeli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak da tanımlanabilir.

Yetişkin ya da halk eğitimi, temel görev ve amaçlar gözetilerek eksiklikleri giderici eğitim, meslek ve sanat öğretimi, toplum eğitimi, genel kültür eğitimi, siyasal katılımı sağlama eğitimi şeklinde sınıflandırılabilir⁸. Bununla birlikte yetişkin eğitimi gönüllülük esasına dayandığından⁹ bireylerin yönelimleri öncelik kazanmaktadır. Bireyleri öğrenmeye iten etkenleri ise Johnston ve Rivera; daha bilgili olmak, yeni bir işe hazırlanmak, iş başında yetişmek, boş zamanı iyi ve yararlı olarak geçirmek, yeni ve ilgi çekici bireylerle tanışmak, yüklendiği işleri yerine getirmede ustalık kazanmak, kişiliğini geliştirmek ve bireylerle daha iyi ilişkiler kurmak, gelirini arttırmak şeklinde sıralamışlardır¹⁰.

Ülkelerin çağdaşlaşma ve kalkınma çabalarında bireylerin donanımları ve eğitimleri önemli olduğundan¹¹ yetişkin eğitimi

⁷ Deniz Yayla, *Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi*, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2009, s.48.

⁸ Geray, s.1,12. Temel Eğitim, Akademik Halk Eğitimi, Genel Kültür, Demokrasi ve Yurttaşlık Bilgisi, Ev Yönetimi, Mesleki ve Teknik Eğitim, Güzel Sanatlar Eğitimi, Sosyal Hizmetler Eğitimi ve Toplum Eğitimi şeklinde de sınıflama yapılmaktadır. Türkoğlu, Uça, s.58-59. Halk/yetişkin eğitimi, devlet mekanizmasına bağlı eğitim merkezlerinin yanında çeşitli kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, basın ve benzeri kanallarla da gerçekleştirilebilmektedir. Farklı yapıların etkin olması, eşgüdüm sorununun tartışılmasını getirmiştir. Meral Tekin, "Dünyada ve Türkiye'de Halk Eğitimi Alanının Temel Sorunları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.24, S.1/1991, s.8.

⁹ Sudi Bülbül, "Halk Eğitimcilerinin Yetiştirilmesinde Üniversitelerin Yeri ve Önemi", *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2, Ankara, 1987, s.292.

¹⁰ İlknur Kıran, *Yaşam Boyu Eğitimin Sağlanmasında Halk Eğitimi Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Yüreğir Halk Eğitimi Merkezi Örneği*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s.73.

¹¹ Lowe, "Bir ülkede üretimin artması, işgücünün iyi bir eğitimden geçmesine ve bu eğitimin yenilenmesine bağlıdır" görüşündedir. Tekin, s.2.

uluslararası düzeyde önem kazanmış; 20. yüzyılda bu doğrultuda çalışmalar hızlanmıştır. Üniversitelerin girişim ve katkılarıyla kalkınmış ya da kalkınmakta olan birçok ülkede yetişkinlere ve işçilere yönelik programlar yapılmış; “Halk Üniversitesi”¹², “Açık Üniversite” gibi adlarla yapılanmalara yönelinmiştir¹³.

Yetişkin Eğitimi Raporu’nun yayımlanması (İngiltere-1919), Yetişkin Eğitimcileri Derneği’nin kurulması (ABD-1926) ve 1930’lardan sonra üniversitelerde yetişkin eğitimleri bölümlerinin açılması, halk eğitiminin kurumlaşması/yaygınlaşmasında dönüm noktaları olarak kabul edilebilir. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra geri kalmış ülkelerin kalkınma çabalarında halk eğitimi uygulamalarının önemli yer tutması, alanın dünya genelinde hem akademik hem de uygulama düzeyinde örgütlenmesine temel oluşturmuştur. UNESCO’nun 1949’da başlattığı uluslararası konferansların (1949-Elsinore, 1960-Montreal, 1972-Tokyo, 1985-Paris, 1997-Hamburg) da halk eğitiminin öneminin anlaşılmasına ve kurumlaşmasına önemli katkıları olduğunu eklemek gerekir¹⁴.

Öte yandan 1960’lardan sonraki yıllarda yaşam boyu eğitim gündemi işgal etmekle birlikte birçok ülkede yetişkin eğitime yasal desteğin yanı sıra ayrılan finansman artırılmıştı¹⁵.

Türkiye’de yetişkin eğitime yönelik uygulama ve çalışmalar, Cumhuriyet öncesinde başlamakla birlikte geniş kapsamlı bir faaliyet Cumhuriyet döneminde sürdürülmüştür. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında halk eğitimi uygulamaları, Türkiye’deki modernleşme

¹² Halk Üniversitesi adına günümüzde bazı belediye ya da partilerin organizasyonlarında da rastlanmaktadır. <http://www.hurriyet.com.tr/konak-halk-universitesi-ne-basvurular-basladi-21515819>; http://www.ismek.ist/tr/haber_detay.aspx?RegID=1732&c.

¹³ Bülül, 297-298.

¹⁴ Meral Uysal, Ahmet Yıldız, “Türkiye’de Halk Eğitimi/Yetişkin Eğitimi Alanının Kurumsallaşma Sorunları”, *XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi 13-15 Eylül 2006 (basılmamış bildiri metni-www.academia.edu); Bülül, s.297.

¹⁵ Tekin, s.4,9.

çabalarının en önemli kanallarını açmıştı. Nitekim 1928’de yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile halkın okur-yazar hale getirilmesi, halka toplumsal/siyasal yaşam için gerekli temel bilgilerin kazandırılması hedefleriyle açılan “*Millet Mektepleri*” ve 1932’de çok amaçlı kültür merkezleri niteliğinde kurulan “*Halkevleri*”, bu faaliyet çizgisinin belirleyici parçaları olmuştu. Köyü köy kökenli öğretmenlerin öncülüğünde kalkındırmaya yönelik “*Köy Enstitüleri*”, aynı çizgideki çalışmanın bir ürünüydü¹⁶.

1951’de temelleri atılan Halk Eğitimi Merkezleri’nin kurumsal olarak ilk oluşumu, 1952’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde açılan Halk Eğitimi Büroları ile gerçekleştirilmiş; takiben 1953’te kırsalda Halk Eğitimi Odaları açılmıştır. 1956’da UNESCO’nun uzmanlarından yararlanılmaya çalışılmıştı. 1960’da MEB’e bağlı olarak kurulan “*Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü*” (HEGM), 1964’te Köy İşleri Bakanlığı’nın bünyesine alınmış ve 1967’de MEB’e iade edilerek Kültür Müsteşarlığı’na bağlanmıştır. Müsteşarlık, Kültür Bakanlığı kurulduğunda bu bakanlığa devredilmesi sonucunda HEGM, 1971’de Milli Eğitim Başmüsteşarlığı’na bağlanmıştır. 1977’de HEGM’nin örgütsel yapısında yapılan değişiklik nedeniyle Mesleki ve Teknik Eğitim Öğretim Müsteşarlığı’na bağlı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü adı altında tekrar düzenlenmiştir. Son olarak 1983’te iki genel müdürlüğün birleşmesiyle Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü adını almıştır. Milli Eğitim Şuraları ve Kalkınma Planlarında da halk eğitiminin üzerinde önemle durulmuştur¹⁷.

¹⁶ Bülbül, s.283; İhsan Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s.35-42; Türkoğlu, Uça, s.53-54; Meral Uysal, Ahmet Yıldız, “Türkiye’de Halk Eğitiminin Kurumsallaşma Sorunları”, XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri (Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi 13-15 Eylül 2006), Muğla, 2006, s.243; Kaya, s.272. Halkevlerinin yapısı ve işlevleriyle bir halkevi örneği için bkz.: Eminat Malkoç, *Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2009.

¹⁷ Kurt, s.42-49; Kaya, s.272-273; Türkoğlu, Uça, s.54-57. Kapatılan Halkevlerinin binalarının halk eğitimine ayrılması görüşü ağırlık kazanmış ve düzenlemelerin Amerikalı tanınmış eğitimcilerden Watson Dickerman başkanlığında MEB uzmanlarından oluşan bir

Dolayısıyla halk eğitimi etkinlikleri tarihsel açıdan örgün eğitime paralel bir gelişme göstermiştir¹⁸.

S. Bülbül, 1987 tarihli bir makalesinde, halk eğitimine olan talep/istemin giderek arttığını belirtmiş ve adı ne olursa olsun (okul dışı eğitim, sürekli eğitim vd.) halk eğitiminin Türkiye için büyük önem taşıdığını, bireysel ve toplumsal gelişimin temelini oluşturacağını, çağdaşlaşmanın temel aşamaları arasında yer aldığını vurgulamıştı¹⁹. Bu değerlendirme, 1962'de *Hürriyet*'in başlattığı uygulamanın önemini kavranmasını kolaylaştıracaktır.

2. Uzaktan Eğitimin Kısa Tarihi

Uzaktan eğitim, kökleri günümüzden yaklaşık üç asır öncesine kadar uzanan disiplinler arası bir alandır²⁰. Geleneksel nitelikteki eğitim-öğretim sorunlarına bir seçenek olarak ortaya çıkan uzaktan eğitim, eğitim etkinliklerinin planlandığı ve uygulayıcılar ile öğrenciler arası iletişim ve etkileşimin özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntemidir. Nitekim United States Distance Learning Association'a göre uzaktan eğitim; *"Uydu, video, audio grafik, bilgisayar, çoklu ortam teknolojisi gibi elektronik araçların yardımıyla, eğitimin uzaktaki öğrencilere ulaştırılmasıdır"*. Uzaktan eğitim, öğretmenleri içine alan öğretim ile öğrencileri içine alan öğrenim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarında öğretmen ve öğrenci arasındaki coğrafi

heyet tarafından yürütülmesine karar verilmişti. Eminalp Malkoç, "Bir Aydınlanma Projesi Halkevlerinin Tasfiye Süreci", *Türkoğlu Kültürü*, C.3, S.6/2010, s.12.

¹⁸ Türkoğlu, Uça, s.53.

¹⁹ Bülbül, s.285,290.

²⁰ Aras Bozkurt, "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, C.3, S.2/2017, s.86.

uzaklığı nedeniyle eğitim programında elektronik araçların ya da yazılı materyal ve matbu malzemelerin kullanılması gerekir²¹.

Bu bağlamda; gazeteler aracılığıyla mektupla başlayan uzaktan eğitimin dünyada ilk örneği, 1728'de *Boston* gazetesinin "*Steno Dersleri*"dir²². 1833'te İsveç Üniversitesi'nde hanımlara mektupla kompozisyon dersi, ardından 1840'ta Isaac Pitman tarafından İngiltere Bath'da mektupla steno dersi verilmesi ve 1856'da Almanya'da uzaktan eğitim veren bir dil okulunun açılmasından sonra 19. yüzyılın son çeyreği içinde üniversitelerin organizasyonları (Pennsylvania Devlet Üniversitesi'nin uzaktan öğrenme ağı, Queensland Üniversitesi kampüs dışında açık öğretim programı, Chicago Üniversitesi'nin mektupla eğitim bölümü) uzaktan eğitimin örneklerindendi. Aynı dönemde Almanya ve İsveç'te de çeşitli uzaktan öğretim yapılanmaları gerçekleştirilmişti. Yirminci yüzyılın gelişen teknolojisi ile 1920'lerden itibaren Yeni Zelanda'da mektupla öğretim okulu kurulurken ABD'de uzaktan eğitimle ilgili radyo istasyonları kurulması, televizyon teknolojisinin gelişimiyle 1932'de ABD Iowa Üniversitesi'nde televizyonun da öğretim materyalleri arasına girmeye başlaması uzaktan eğitim alanında dünyadaki ilerlemeler arasında sayılabilir. 1939 yılına gelindiğinde Fransa'da resmi olarak Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuştur. Bu çizgideki çalışmaları 1910'da başlatan Avustralya'da 1949'da Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi kurulmuştu. Uzaktan eğitime yönelik yapılanmalar Japonya (1948), Polonya (1960'ların ikinci yarısı) ve İspanya'da (1970'ler) devam etmiş; yüzyılın sonlarına doğru yaygınlaşmıştı²³.

²¹ Özkan Özbay, "Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi (INESJOURNAL)*, S.5/Aralık 2015, s.377-378.

²² Hüseyin Odabaş, "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri", *Türk Kütüphaneciliği*, C.17, S.1/2003, s.24; Ali Murat Kırık, "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", *Marmara İletişim Dergisi*, S.21/2014, s.80.

²³ Kırık, s.80-82; Özbay, s.378-379; <http://www.bcuni.eu/UzaktanEgitimTarihce.aspx>; "On-line eğitim: Mekandan, zamandan, emekten, tasarruf",

Türkiye’de uzaktan eğitim ilk kez 1927’de eğitim sorunlarının görüldüğü bir toplantıda ele alınmış; fakat bir sonuç çıkmamıştır²⁴. 1951’de Öğretici Filmler Merkezi’nin (ÖFM) kurulmasıyla uzaktan eğitimde daha aktif bir kullanıma yönelinmiştir²⁵. Uzaktan eğitim özel sektör düzeyinde Türkiye’de 1953’te FONON’un mektupla yabancı dil eğitimiyle başlamıştır. FONON²⁶, bu alandaki faaliyetlerini sistematik olarak yürüten ilk kurumdu²⁷. 1960’ta İstatistik ve Yayın Müdürlüğü bünyesinde “*Mektupla Öğretim Merkezi*” adında bir kurul oluşturulmuştur. 1962’de ise eğitimlerine çeşitli sebeplerden dolayı devam edemeyen çocuklara/yetişkinlere, aynı zamanda mesleki bilgi ve becerisini arttırmak isteyenlere mektupla öğretim yoluyla eğitim verilmesi sağlanmıştır. Teknolojik gelişmeler kanalıyla 1968’de TRT tarafından eğitsel programlar, 1973’te ise Film Radyo Televizyonla Eğitim Merkezi (FRTEM) tarafından ilkokul, ortaokul ve liseler için eğitsel programlar yayımlanmaya başlanmıştır. Ayrıca 1975’te kurulan Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR) ihtiyaç duyulabilecek birçok alanda televizyon üzerinden eğitsel programlar yayınlamayı planlamıştır. 1970’lerin sonlarında yükseköğretimde uzaktan eğitim uygulamalarının geliştirilmesine yönelik MEB tarafından “*Açık Üniversite*” kurulması önerilmiştir. MEB’in 1978 tarihli bu önerisi ancak 1981’de 2547 Sayılı Kanun ile hayata geçirilebilmiş ve Anadolu Üniversitesi bünyesinde üniversite düzeyinde ilk Açık Öğretim Fakültesi kurulmuştur²⁸.

<http://www.hurriyet.com.tr/on-line-egitim-mekandan-zamandan-emekten-tasarruf-93703>.

²⁴ Kırık, s.83; Bozkurt, s.88,92-93; Özbay, s.387.

²⁵ Kırık, s.83; Bozkurt, s.88,93.

²⁶ FONON, hem Avrupa hem Dünya Açıköğretim Birlikleri’nin aktif bir üyesidir.

²⁷ Bozkurt, s.88,94.

²⁸ Kırık, s.83-84; Özbay, s.387. Türkiye’deki uzaktan eğitim uygulamalarının detaylı bir kronolojik dizini için bkz.: Bozkurt, s.88-108.

3. Hürriyet Gazetesinin Halk Üniversitesi

Türkiye’de yetişkin eğitimi alanında devlet kanalıyla çeşitli yapılanma ya da girişimlere yönelindiği gibi bazı özel kurum veya halkı aydınlatmada ve doğrudan ya da dolaylı olarak halk eğitiminde rol oynayan basın/kitle iletişim araçlarının girişimleriyle de karşılaşılmaktadır. Uzaktan eğitim yöntemiyle yetişkin eğitimi alanında, Türkiye’de ilkler arasında kabul edilebilecek organizasyonlardan biri *Hürriyet* gazetesi tarafından hayata geçirilmiştir.

Diğer coğrafyalarda başvuru olan bu eğitim modelinin *Hürriyet* aracılığıyla Türkiye’de uygulanmasında UNESCO’nun yetişkin eğitimi konusunda 1949’da başlattığı ve 1960’larda ivme kazandırdığı sürecin etkisi değerlendirilebilir. Nitekim 29 Temmuz 1960 tarihli *Hürriyet* gazetesinde “*Topyekûn Halk Eğitimi İçin Faaliyete Geçiliyor*” başlıklı yazıda, ICA (International Co-Operative Allience) Halk Eğitimi Uzmanı Dr. Deniz E. Widel ve UNESCO Halk Eğitimi Uzmanı Mr. G. Beaugrad-Chapagne’in katılımıyla Milli Temel Eğitim Merkezi üyeleri tarafından hazırlanan rapor, Milli Eğitim Bakanı Prof. Fehmi Yavuz’a sunulmuştu. Raporda, Türkiye’nin sadece okuma-yazma kursları, vatandaşlık eğitimi, sağlık eğitimi, mesleki ve teknik eğitim alanlarında değil bütünsel düzeyde yani toplu bir halk eğitimine ihtiyaç duyulduğu üzerinde durulmuştu. Bunun için uzmanlar tarafından ülke çapında halk eğitimi teşkilatı kurulması, çeşitli bakanlık, daire ve kurumlarının halk eğitimi faaliyetlerinin rasyonel bir şekilde sokulması için mevcut yapının düzenlenmesi istenilmiş ve bunun için de öneriler ortaya konmuştu.

Raporda, Halk Eğitim Merkezi Teşkilatının başbakanlığa bağlanması ve vilayetlerle kazalarda Halk Eğitimi Danışma ve İşbirliği Teşkilatı kurulmasına yer verilmişti. Bakanlıklararası bir komitenin tetkikinden sonra bütün ülkede faaliyete geçecek olan “*Halk Eğitimi Teşkilatı*”nın hedefleri arasında “*Meslek değiştirmek isteyenlerle, yeni bir meslek öğrenmek isteyenlere rehberlik ve öğretim*

yolu ile yardım etmek” de bulunmaktaydı²⁹. Gazetenin 1960 yaz ortalarında verdiği haberden de anlaşılacağı üzere yetişkin eğitiminin gündemde olduğu bir dönemde *Hürriyet*, Halk Üniversitesi’ni hayata geçirmişti.

3.1. Halk Üniversitesi’nin Açılışı

Hürriyet’in 1962’de başlattığı “*Halk Üniversitesi*” adını taşıyan eğitim seferberliği, 1965’e kadar üç dönem devam etmiştir. Böylece Türkiye’de, uzaktan eğitimde bir çığır açan mektupla öğretimden sonra gazete ile öğretimin bir örneği sergilenmişti. Nitekim 25 Kasım 1962 tarihli *Hürriyet*’te “*Gazetemiz takdim etmekle şeref duyar: Hürriyet Halk Üniversitesi*” başlığı³⁰ ile açılan üniversitenin reklam ve tanıtımı yapılmıştı.

1 Aralık 1962 (Cumartesi) tarihinde derslerin başlayacağını duyurulduğu gazete haberinde Halk Üniversitesi’nin genç, yaşlı, kadın, erkek herkesin üniversitesi olacağı, kolay ve rahat bir öğrenim imkânı sunacağı belirtilmişti. Gazetenin üç dönem için de yaklaşık aynı ifadelerin kullanıldığı ilan ve davet niteliğindeki çağrı metni şu şekildedir:

“Bir insanın, cemiyet içindeki kuvveti, bileğinden ziyade bilgisi ile ölçülür. Bilgiden maksat allâme olmak değildir. Bilgi derken, okumasını bilen ve düşünen her insanın anlayacağı şekilde, günlük hayatımızda karşılaşılabileceğimiz zorlukları yenebilmenin yollarını göstermeyi kastediyoruz. Halk Üniversitesi size bu bilgiyi verecektir.

²⁹ *Hürriyet*, 29 Temmuz 1960. Bu girişimlerde Türkiye’ye gelmiş olan çeşitli eğitim uzmanlarının görüşlerinin etkili olduğu söylenebilir. 1961-63 yılları arasında UNESCO’nun eğitim uzmanlarından Torgil Ringmar’ın raporu temel ve yetişkin eğitimi konusunda yeniden planlama yapılma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu rapor hakkında bir inceleme, Betül Batır tarafından yayına hazırlanmaktadır.

³⁰ *Hürriyet*, 25 Kasım 1962.

Hangi yaşta olursanız olunuz, öğrenmek için mevsim asla geç değildir. Ne iş yaparsanız yapınız, bilgili olmak, hattâ bildiğini tekrar gözden geçirmek faydasız değildir. Bunun faydasını günün birinde mutlaka görürsünüz.

Evin genç kızı... Halk Üniversitesi sizin içindir. Bir yerde çalışma arzunuz olmasa bile, günün birinde sizinle evlenmek isteyen kimsenin, sizi bir ecnebi dil bilmez, umumi kültürden mahrum bir insan olarak nasıl karşılayacağını hiç düşündünüz mü?

'Beni alacak, benim ayarımda biridir' kanaati yanlıştır. Velez öyle olsa bile, sizin bilgili olmanız kuracağınız yuva için faydalı değil midir? Kaldı ki sizi bilgili bir insanın sevemiyeceği hakkındaki düşünceniz, bugünün realitelerine aykırıdır. Pekâlâ bilgili bir insan tarafından sevebilirsiniz...

Biz sizi Halk Üniversitesini takip etmeğe lâyık bir genç kız addediyor ve en kıymetli cihazınızın da Bilgi Hazineniz olduğunu söylüyoruz.

Evin genç hanımı... Halk Üniversitesi sizin içindir. Çalışmak mecburiyetinde kalmıyacağınızı kabul etsek dahi, herhangi bir ahbap toplantısında umumi mevzular hakkında bir fikir beyan etmek ve bu fikrinizin de herkes tarafından beğenildiğini görmek hoşunuza gitmez mi?

Kaldı ki yarının neslini yetiştirmek mesuliyetini taşıyan sizler, çocuklarınıza karşı da bilgili olmak mecburiyetindediniz. Aksi halde, çocuğunuz büyüdüğünde anne-evlat münasebetinin devamlılığı bozulacaktır.

Biz sizi Halk Üniversitesinin en azından Umûmi Kültür ve Tıp branşlarını takip etmeğe davet ediyoruz.

Evin Yaşlı hanımı... Halk Üniversitesi sizin içindir. Oğlunuz veya geliniz, kızınız veya damadınız yahut torunlarınız hastalanırsa, onlara tavsiye edeceğiniz ilâçlar hakkında bilginiz var mı?

Bizzat kendi hastalığınız için dahi, komşu tavsiyeleri yerine, kendi kendinizin doktoru olmak istemez misiniz?

Hastalıkların nasıl teşhis edildiklerini, tedavisi için hangi ilâçların kullanıldığını, yerli ve yabancı bu ilâçların fiyatlarını bilmek, kanatlarınız altındaki bütün aile efradının sıhhati demektir.

Biz sizi Halk Üniversitesinin en azından Tıp branşını takip etmeğe davet ediyoruz.

Evin delikanlısı... Halk Üniversitesi sizin içindir. Git-gel işlerinden memur derecesine yükselmek ve daha fazla kazanmak için biraz Almanca bilmeniz kâfi gelecektir. Memleketimizde 20-30 kelime Almanca bilmenin, bir işe girmekte tercih sebebi sayıldığı kadar, Almanya'da çalışan Türk işçileri eğer meramlarını anlatıp söylenenleri anlayabilecek kadar Almanca biliyorlarsa, bilmeyenlerden 200 mark (takriben 500 lira) fazla kazanç temin ettikleri bilinen hakikatlerden biri değil midir?

Biz sizi Halk Üniversitesinin en azından Umumi Kültür ve Lisan branşlarını takibe davet ediyoruz.

Evin erkeği ve ailenin reisi... Halk Üniversitesi sizin içindir. Ailenin büyüğü olarak bütün mesuliyet sizin omuzlarınızdadır. Herkes sizden akıl danışacaktır. Aile içindeki huzur ve ahengi temin etmek, dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı koyabilmek ve muhitinizde saygı uyandırabilmek için her hususta bilgili olmanız gerekir.

Biz sizi Halk Üniversitesinin dört branşını da takibe davet ediyoruz.

İyice düşünün ve hakikaten öğrenmeye ihtiyacım var diyerek Halk Üniversitesinin vereceği bilgilerle kendinizi teçhiz ediniz. Kısa zamanda bunun ne kadar faydalı olduğunu görecek ve kıymetini bizzat takdir edeceksiniz.”³¹.

Hürriyet’te Halk Üniversitesi ve tanıtımına yönelik ilerleyen tarihlerde de benzer ilanlar verilmişti³². Üstelik 27 Kasım tarihinde “*Halk Eğitimi, milletçe kalkınmanın temelidir*” ifadeleriyle halk eğitiminin en temel işlevlerinden biri -reklam amacıyla- söylemleştirilmişti³³. Bu söylemi, “*Sıhhat en büyük zenginliktir*”³⁴, “*1 Lisan=1 insan, 2 Lisan=2 insan*”³⁵, “*Hukuk; hak ve vazifelerimizi, iktisat ticaret ve kazanç yollarını öğretir*”³⁶ gibi söylemler takip etmişti.

3.2. Halk Üniversitesi’nin Program ve Dönemleri

1 Aralık 1962 tarihinde Cumartesi günü başlayacak olan gazete ile öğretimin birinci dönemi (1962-63 ders yılı), Hukuk ve İktisat, Umumi Kültür, Tıp ve Lisan olarak açılan dört branştan oluşmuştu³⁷. Almanca’nın yabancı dil olarak öğretilmesi planlanmıştı. Derslerin haftalık planı ise Cumartesi günü Hukuk ve İktisat, Pazartesi günü Umumi Kültür, Çarşamba günü Tıp ve Perşembe günü Lisan (Almanca) şeklinde düzenlenmişti. Derslerin metinleri gazetenin dördüncü sayfasından okuyuculara ulaştırılmıştı. İsteyen okuyucular, haftanın belli günlerinde yarım sayfa hacmindeki

³¹ Hürriyet, 25 Kasım 1962.

³² Hürriyet, 26 Kasım 1962; Hürriyet, 27 Kasım 1962.

³³ Hürriyet, 27 Kasım 1962.

³⁴ Hürriyet, 28 Kasım 1962.

³⁵ Hürriyet, 29 Kasım 1962; Hürriyet, 22 Aralık 1963.

³⁶ Hürriyet, 30 Kasım 1962.

³⁷ Gazetede Hukuk-İktisat Kolu, Hukuk-İktisat Bölümü, Almanca Kolu/Bölümü ifadeleri kullanılmıştı.

dersleri toplu halde saklamak için gazetenin dağıttığı dosya kapaklarına ulaşabilecekti. Okuyucuların gazetenin bastığı formları doldurarak talepte bulunmalarından sonra derslerin dosya kapakları adreslerine ücretsiz gönderilecekti³⁸. Bu arada gazete tirajını korumak ya da artırmak amacıyla olsa gerek bazı promosyon taktiklerine de başvurmuştu. Bu bağlamda *Hürriyet*, Ocak 1963'ün ilk günlerinde okuyuculara eksik derslerini tamamlama olanağı tanımıştı. Eski sayılar mevcut bulunmadığından talepte bulunan ve yayınlanan kuponu dolduranlara yeniden basılmış altı dersin hepsinin ücretsiz postalanacağı gazetede ilan edilmişti³⁹.

Hürriyet'te 1963 Eylül'ünde 12.000 lira ve 12 gümüş şilt ödüllü Halk Üniversitesi Yarışması duyurulmuştu. Buna göre, MEB uzmanlarınca hazırlanan testlere okuyucular gazeteden ya da Halk Eğitim Merkezleri'nden ulaşır, bunları cevaplandırdıktan sonra vesikalık fotoğrafları ile gazeteye göndereceklerdi. Bu gönderim, Halk Eğitimi Başkanlıkları ya da Merkez Müdürlükleri aracılığıyla da yapılabilmekteydi. 100 puanlık testlerden en az 50 puan alanlar orta, 70-89 arasında puan alanlar iyi, 90 ve üstü puan alanlar ile pekiyi dereceli sertifika alacaklardı. Branşların birinci, ikinci ve üçüncü derecelerine 1000 lira ödül ve şilt hediye edilecekti. Son başvuru tarihi 25 Eylül 1963 olarak belirtilmişti⁴⁰. Nitekim gazetenin 25 Eylül baskısında, 26 Eylül ve müteakip günlerin damgasını taşıyan mektup başvurularının kabul edilmeyeceği açıklanmıştı⁴¹. Test yarışması süreci Ekim sonlarında tamamlanmıştı. Gazetede 27 Ekim'de Almanca (1. Hanife Damgacı, 2. Talat Kezer, 3. Dimitri Hariton), Tıp (1. Adnan Şeker, 2. Arif Çakez, 3. Mediha Tetiker), Umumi Kültür (1. İbrahim Mentor Driner, 2. Müyesser Ürer, 3. Aydın Karaman), Hukuk ve İktisat (1. Emel Şeylan, 2. Haluk Gürsel, 3. Feyza Tuncel)

³⁸ *Hürriyet*, 25 Kasım 1962- *Hürriyet*, 30 Kasım 1962. Form için bkz.: Ekler.

³⁹ *Hürriyet*, 6 Ocak 1963; *Hürriyet*, 7 Ocak 1963; *Hürriyet*, 8 Ocak 1963.

⁴⁰ Gazetede testlerin alınabileceği Halk Eğitim Başkanlarının listesi verilmişti. Gazeteden ulaşmak isteyenler için form yayınlanmıştı. *Hürriyet*, 17 Eylül 1963-*Hürriyet*, 24 Eylül 1963.

⁴¹ *Hürriyet*, 25 Eylül 1963.

bölümlerinin kazananları kamuoyuna açıklanmıştı⁴². Ayrıca 22.470 kişi sertifika almaya hak kazanmıştı⁴³.

Halk Üniversitesi'nin ikinci dönemi yani 1964 ders yılı, 2 Ocak 1964 Perşembe günü başlamıştır. Dönem üç branştan oluşturulmuştu. Haftada 3 ders olarak gazetede yayınlanacak derslerin günleri Perşembe Lisan (İngilizce), Cumartesi Umumi Kültür II, Salı Irklar ve Dinler Tarihi olarak planlanmıştı. Gazetenin tanıtımları, 1962 sonbaharındakine benzer şekilde yapılmış ve ilk uygulama yılında kurulan düzen geliştirilerek sürdürülmüştü. İngilizce derslerinin takibi için İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana radyolarında programlar yapılmıştı⁴⁴. *Hürriyet*'in açıklamasına göre 400.000'den fazla okuyucu dersleri takip etmiş; dönem sonunda dereceye giren 12 kişiye 12.000 lira ile 362 gram ağırlığında gümüş şiltlerin verildiği bir sınav gerçekleştirilmiş ve 45.000'in üzerinde kişi sertifika almıştı⁴⁵.

Gazete tarafından Halk Üniversitesi'nin üçüncü döneminin açılma sebebi olarak halkın/okuyucuların yoğun ilgi ve talepleri gösterilmişti. İkinci dönem tamamlandıktan sonra altı aylık bir ara verilerek "*Yeni dersler, yeni yıllar beraber başlıyor*" manşetleriyle üçüncü dönemin (1965 ders yılının) ilanları gerçekleştirilmişti.

Gazetenin 20 Aralık sayısında "*Yeni yıla yeni bilgilerle giriniz*" başlığı altında şunlar yazılmıştı:

⁴² Kazananlar meslekleri açısından ev kadınından esnaf ve öğrenciye kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktaydı. *Hürriyet*, 27 Ekim 1963; *Hürriyet*, 15 Aralık 1963.

⁴³ *Hürriyet*, 23 Ağustos 1964.

⁴⁴ *Hürriyet*, 8 Aralık 1963; *Hürriyet*, 9 Aralık 1963; *Hürriyet*, 11 Aralık 1963; *Hürriyet*, 15 Aralık 1963-*Hürriyet*, 18 Aralık 1963, *Hürriyet*, 22 Aralık 1963; *Hürriyet*, 29 Aralık 1963.

⁴⁵ Gazetede yine dereceye girenler isim, adres ve meslekleriyle ilan edilmiş; kamuoyuna tanıtılmışlardı. *Hürriyet*, 23 Ağustos 1964; *Hürriyet*, 3 Aralık 1964. Gazetenin 23 Ağustos tarihli sayısında 46.690, 3 Aralık tarihli sayısında ise 49.690 kişinin sertifika aldığı yazılmıştı.

“Hürriyet Gazetesi, yeni bilgiler öğrenmek isteyen herkese yeni yıllara beraber Halk Üniversitesi'nin kapılarını açıyor.

Üç yıldan beri yapmakta olduğumuz bu kültür hizmetine okuyucularının gösterdiği büyük alâka ve teveccüh karşısında gazeteniz, sizler için yepyeni metodlarla hazırlattığı Hürriyet Halk Üniversitesinin üçüncü dönem derslerine ocak ayının ilk haftasında başlayacaktır.

Bilgi, insanların en büyük kuvvet kaynağıdır. Bilgili bir insan iş hayatında muvaffak olduğu kadar cemiyet içinde de kendisine kıymet verilen, sayılan, aranan insandır.

Öğrenmenin yaşı yoktur. İnsan her yaşta her şeyi öğrenebilir. Hürriyet Halk Üniversitesinin dersleri, istisnasız herkes için hazırlanmıştır.

Herhangi bir sebepten okumak ve tahsilini tamamlamak imkânını bulamayan bir kimse merak ettiği konularda, günlük hayatta zihnini meşgul eden çeşitli meseleler hakkında bu derslerden bilgi edinme imkânını bulacaktır...

Hürriyet Gazetesi, herkese Halk Üniversitesinin kapılarını açarken, seve seve yaptığı bu kültür hizmetiyle yükselmek isteyen okuyucularına bilgi hazinesinin altın anahtarını vermekten ayrıca şeref duyar.”

2 Ocak 1965 Cumartesi günü Kültür Hizmeti Serisi olarak adlandırdıkları Halk Üniversitesi'nin üçüncü dönemini Hürriyet gazetesi, büyük bir iftihar kaynağı olarak ilk sayfasında duyurmuştur. Bu dönemde Resimli Yeni Metodla Almanca, Umumi Kültür III, Sanat Tarihi adlarında üç dersin planlaması, Salı günü Sanat Tarihi,

Perşembe Almanca, Cumartesi Umumi Kültür III'ün yayınlanması şeklinde yapılmıştı. Bunların her biri 25 ders olarak işlenmişti⁴⁶.

1965 yılında önceki dönemlerde olduğu gibi dersleri toplu halde kitapçık şeklinde toplamak isteyenler için bu kez beş renkli ofset baskılı kapak dosyalarının hazırlandığı, okuyucuların her hafta kesecekleri ders sayfalarını bunların içinde saklama imkânına sahip olacakları reklamı yapılmıştı. Ayrıca Sanat Tarihi derslerinin dosyalarının arka kapaklarında Leonardo da Vinci, Degas, Gaugine ve V. Gogh'tan birer tablonun orijinal renkleriyle basıldığı belirtilmişti. Daha önce olduğu gibi okuyuculardan herhangi bir ücret talep edilmemişti⁴⁷.

Özetle; Halk Üniversitesi'nin programı, okuyucuların düzenli olarak gazetede yayınlanan derslere ulaşmaları ve -gazete tarafından

⁴⁶ Hürriyet, 3 Aralık 1964; Hürriyet, 4 Aralık 1964; Hürriyet, 5 Aralık 1964; Hürriyet, 6 Aralık 1964; Hürriyet, 7 Aralık 1964; Hürriyet, 8 Aralık 1964- Hürriyet, 13 Aralık 1964; Hürriyet, 20 Aralık 1964; Hürriyet, 21 Aralık 1964; Hürriyet, 22 Aralık 1964; Hürriyet, 23 Aralık 1964; Hürriyet, 27 Aralık 1964; Hürriyet, 29 Aralık 1964; Hürriyet, 30 Aralık 1964; Hürriyet, 31 Aralık 1964.

⁴⁷ "Dosyalar Hürriyet'in size bir hediyesidir. Dersleri biriktirmeniz için beş renkli nefis ofset baskılı dosyalar hazırladık. Bu yıl kıymetli okuyucularımızın istifadeleri için her defakinden daha mükemmel krome karton üzerine 5 renkli ofset baskılı, nefis dosyalar hazırladık. Ocak ayının ilk haftasında dersler başladığı zaman okuyucularımız, dördüncü sahifemizin üst kısmında bulacakları Halk Üniversitesi derslerini kesecekler ve bunları dosyaların içerisinde saklayacaklardır. Bu dosyalardan temin etmek için okuyucularımız, sağdaki kuponu mürekkepli kalemle doldurup takip edecekleri dersleri işaretleyerek, Hürriyet Gazetesi Halk Üniversitesi Müdürlüğü-İstanbul adresine postalamaları kâfidir... Dosyalar için hiç bir ücret talep edilmeyeceği gibi, ayrıca bunların posta ücreti de gazetemize aittir. Bu dosyalar, içinde biriktireceğiniz derslerle beraber yuvanızın bilgi hazinesi olacaktır. Renkli dünya şaheserlerini veriyoruz. Sanat Tarihi derslerimize ait dosyaların arka kapağında yine beş renkli ofset baskılı nefis Dünya Şaheserlerini bulacaksınız. Leonardo da Vinci, Degas, Gaugine ve V. Gogh'tan birer tabloyu orijinal renkleriyle bu kapakların arkasında göreceksiniz. Yeryüzü ve Gökyüzü Tabloları. Ayrıca Umumi Kültür derslerine ait dosyanın arkasında da yeryüzü ve gökyüzünün tabakalarını, denizlerin derinliklerini gösteren renkli tablolar bulacaksınız". Hürriyet, 3 Aralık 1964-Hürriyet, 8 Aralık 1964. Kapakların görünüş ve örnekleri için bkz.: Ekler.

1963 sonbaharında “*Halk Üniversitesi Yarışması*” şeklinde ifade edilen- her ders için hazırlanmış testlere katılarak bölüm sertifikası almaları esasına dayanmaktaydı⁴⁸. Halk Üniversitesi’nin birinci dönemi 9 aylık ve diğer dönemleri 6 aylık dersler halinde düzenlenmişti. Program sonunda derslere devam eden okuyucuların öğrendiklerini ölçmek amacıyla gazetenin belirlediği yer ve tarihlerde, temin edecekleri testleri almaları istenmişti. Okuyucuların posta yoluyla ya da İstanbul’da yaşayanların -arzu ederlerse- bizzat testleri aldıktan sonra cevapları yeniden gazete merkezine göndermeleri ve böylece değerlendirmeye alınmalarıyla eğitim süreci tamamlanabilmekteydi. Dolayısıyla her bir okuyucudan kendi öğrendiklerini ölçmesi beklenmişti. Gazetede ilgili birim tarafından değerlendirilen test sonuçları ve dereceye girenlerin bilgileri Hürriyet gazetesinde ilan edilmesiyle dönem sona ermekteydi.

Halk Üniversitesi’nin faaliyet gösterdiği yıllar ve ders dönemleri şöyleydi:

Birinci dönem, 1962-63 ders yılı/Aralık 1962-Eylül 1963 (9 ay, 40 haftalık ders).

İkinci dönem, 1964 ders yılı/Ocak 1964-Temmuz 1964 (6 ay, 25 haftalık ders).

Üçüncü dönem, 1965 ders yılı/Ocak 1965-Temmuz 1965 (6 ay, 25 haftalık ders)⁴⁹.

⁴⁸ Sertifika örnekleri için bkz.: Ekler.

⁴⁹ Ders yılı isimlendirmeleri ve sınıflandırması Hürriyet Halk Üniversitesi’nin vermiş olduğu sertifikalardan alınmıştır. *Umumî Kültür*, Hürriyet Halk Üniversitesi, 1963; *Almanca*, Hürriyet Halk Üniversitesi, Yabancı Dil No:1, 1963; *Hukuk ve İktisat*, Hürriyet Halk Üniversitesi, 1963; *Tıp*, Hürriyet Halk Üniversitesi, 1963; *Umumi Kültür II*, Hürriyet Halk Üniversitesi; *Irklar ve Dinler Tarihi*, Hürriyet Halk Üniversitesi; *İngilizce*, Hürriyet Halk Üniversitesi, Yabancı Dil No:2; *Umumi Kültür III*, Hürriyet Halk Üniversitesi; *Resimli Yeni Metodla Almanca*, Hürriyet Halk Üniversitesi; *Sanat Tarihi*, Hürriyet Halk Üniversitesi, Hürriyet Halk Üniversitesi Sertifikaları (Betül Batır Özel Arşivi).

3.3. Dersler Hakkında

Halk Üniversitesi'nin birinci döneminde (1962-63 ders yılı) dört dersi takip edecek okuyucuların neler öğrenecekleri, hangi edinimleri kazanacakları *Hürriyet*'in 25-30 Kasım 1962 tarihleri arasındaki promosyonuna yönelik tanıtım ya da reklam sayfalarında verilmişti. Bunlar kısa ders tanımlarını da içermektedir.

Hukuk ve İktisat Bölümü'nü takip edecek okuyucuların günlük hayatta sık sık karşılaştıkları ve yasal düzleme dökülmesi muhtemel birçok konu hakkında bilgi sahibi olmaları öngörülmüştü. Tanıtımda üzerinde durulan konular arasında, boşanmalar, miraslar, ev sahibi-kiracı meseleleri, temyiz mahkemesinin vermiş olduğu enteresan kararlar, kanunun emrettiği ve yasak ettiği hareketler, senetlerin, bonoların hazırlanması, vadeler ve ciroları, vergi zamanları, vergi cezaları ve itirazları, banka ve noter muameleleri ile bilumûm ortaklıkların kurulması ve bozulmaları, belediye yasakları ile bu yasakların ceza ve itirazları vardı⁵⁰.

“Halk Üniversitesi'nde umumi kültür bölümünü takip edecek olan okuyucularımız, bu bölümde çeşitli konularda, gayet kısa ve tatlı

⁵⁰ Derslerin başlamasından bir gün önce 30 Kasım 1962 tarihli *Hürriyet* gazetesinde “Yarın ilk mevzu: Hukuk ve İktisat” başlığı altında şunlar yazılmıştı: “Hukuk; hak ve vazifelerimizi, iktisat ticaret ve kazanç yollarını öğretir. Pratik bir hukuk ve iktisat bilgisi, sizin için bir can kurtaran simididir. Kanun bazen uyur. Kanunun uyuduğu yerde, haksızlık kendini gösterir. Kanunun uyandırmak ve haksızlığı bertaraf etmek sizin bilgili olmanıza bağlıdır. Kendisini veya sevdiklerini, icabında müdafaa edebilme imkânlarını verecek bilgilere sahip bir insanın duyduğu emniyet hissi, şahsı ve ailesi için, en büyük garantidir. Ticari hayat, birtakım şekli kaidelere göre, cereyan eder. Bilfarz aldığınız çek veya bonoda, bir kelimenin veya sadece tarihin yokluğu, size binlerce lira kaybettirebilir. Kurduğunuz ortaklık hakkında; resmi daireler, bankalar ve eşhasla olan münasebetlerinizde birtakım ticari örf ve âdete riayet şarttır. Hayatın binbir girinti ve çıkıntısında, karşılaştığınız engelleri kolaylıkla aşabilme imkânlarını verecek pratik hukuk ve iktisat bilgilerini, yarından itibaren, *Hürriyet*'in Halk Üniversitesi'nde bulacaksınız. Bu hususta bilgi sahibi olmak için mutlaka bir tecavüze veya bir zarara mâruz kalmayı beklemeyiniz.” *Hürriyet*, 30 Kasım 1962.

bir uslûpla kaleme alınmış yazılar bulacaklardır.” cümlesiyle başlayan tanıtım yazısında, Umumi Kültür dersinin içeriğinin Türk tarihinin önemli olayları, tarihi simaların hayat hikayeleri, Türk isimlerinin anlamları, Türkçe’de kullanılan ve asırlar boyunca değişerek bugünkü şekillerini almış bulunan kelimelerin ana kökleri gibi konulardan oluştuğu belirtilmişti. Aynı bölümde ilim konusunda merak uyandıran birçok konunun ele alınacağı ve *“Hayvanlar rüya görürler mi?, Şimşeklerden elektrik elde edilebilir mi?, Zencilerin rengi neden siyahtır?”* gibi soruların cevaplarını, bu bölümde bulmanın mümkün olduğu üzerinde durulmuştu. Ayrıca okuyucuların tabiat, teknik, coğrafya gibi birçok alanda bilgi sahibi olabileceği hatırlatılmıştı⁵¹.

Gazeteye göre Tıp Kolunu takip edecek okuyucuların bilgi sahibi olacakları başlıca konular şunlardı⁵²: İnsan vücudunu teşkil

⁵¹ Gazete uygulamasına ilgi çekmek amacıyla kamuoyuna çeşitli örnekler sunmuştu. Halk Üniversitesi’nin halk için hazırlanmış ve halkın anlayacağı şekilde kolay ve rahat öğrenim imkânı sağlayacağı belirtilmiş ve ilanda halk çocuğu olan Edison’un eğitim hayatından hareketle okuyucular bu öğretim kampanyasına davet edilmişti: *“Elektrik enerjisini ışığa çevirerek, dünyayı nura kavuşturan Edison, ilk mektebi bitirmeden hayata atılmak zorunda kalan bir halk çocuğu idi. Tahsilini yarıda bırakmış veya bırakmak mecburiyetinde kalmış her insan, bir Edison olamaz ama, kendini pekâlâ hayata karşı mücehhez kılabilir. Fazladan alacağınız bilgiler, sizleri işinizde ve hayatınızda daha ileri götürecek ve sizden az bilenlere nazaran daha üstün bir mevkie geçmenize yardım edecektir. 14 saatten daha uzun olan kış gecelerini değerlendirirseniz, bunların meyvalarını elle tutulabilir şekilde göreceksiniz, kendinizin dolayısıyla aile ve muhitinin hayat seviyesini de yükseltmiş olacaksınız”* Hürriyet, 27 Kasım 1962.

⁵² *“Haftaya bugün Tıp dersleri başlayacaktır”* başlığı altında tıp biliminin gerekliliğinin işlendiği gazetenin tanıtım yazısında sağlığın en büyük zenginlik olduğu hatırlatılarak şu cümlelere başvurulmuştu: *“Sıhhatli olmak istiyorsanız bilgili olunuz. Bilgisiz insan, ‘hiçbir yaraya merhem’ olamaz. Bu itibarla, sıhhatinizle alâkalı faydalı bilgilere sahip olursanız, herhangi bir hastalığı yarı yarıya yenmiş sayılırsınız. Hürriyet’in Halk Üniversitesi, Tıp branşında sizlere bu faydalı ve pratik bilgileri verecektir. Hastalıkların teşhisini, tedavilerinde kullanılabilecek yerli ve yabancı ilâçları ve bu ilâçların fiyatını Hürriyet’in Halk Üniversitesi’nde bulacaksınız. Her hafta bugün TIP konusunda neşredeceğimiz pratik bilgileri takip ediniz. Bu hususta bilgi sahibi olmak için, hasta olmayı beklemeyiniz.”* Hürriyet, 28 Kasım 1962.

eden et, kemik ve sinir sistemi; vücutta kalp, mide, karaciğer, akciğer, böbrekler, safra kesesi vs. gibi organların yapısı, çalışma şekilleri ve vazifeleri; insanları tehdit eden bütün hastalıklar, teşhisleri, tedavileri ve bu hastalıklara yakalanan insanların alması gereken ilaçlarla bu ilaçların fiyatları; mikropların çeşitleri, sebep oldukları hastalıklar; sağlık açısından kuvvetlendirici proteinlerle vitaminler ve buldukları gıdalar; zararlı alışkanlıklar ve bu alışkanlıkların yarattığı etkiler; salgın hastalıklarda dikkat edilmesi gereken noktalar.

Almanca ile ilgilenen okuyucuların, yeni ve pratik metolla dil öğrenecekleri ileri sürülmüştü⁵³. Bu bölümde Almanya'ya giden bir insanın kullanmak zorunda kalacağı cümleleri, bir Alman turistle karşılaştığı zaman iletişim kurmak için bilmesi gereken kolay ve pratik sözleri, fazla gayret sarf etmeden öğrenme olanağına sahip olacakları belirtilmişti⁵⁴. Öte yandan Halk Üniversitesi faaliyete geçtikten sonra ilk Almanca dersinin yer aldığı 6 Aralık 1962 tarihli *Hürriyet*'te "Neden Almanca öğreniyoruz?" sorusu şöyle cevaplanmıştı:

⁵³ 29 Kasım 1962 tarihli gazetede yabancı bir dil bilmenin ve bu bağlamda Almanca bilmenin önemi üzerinde durularak Halk Üniversitesi'nde takip edilecek Almanca dil öğrenimini değerlendirilmiştir. Bir yabancı dil bilmenin önemi ve gerekliliği gazetede şu cümlelerle anlatılmaktadır: "Dilini bildiğiniz memleket size; yalnız hudutlarını değil, kalbini de açacaktır. Her insan, yeryüzünde bir yer işgal edecektir. Bu yerin iyi bir mevki olması, herkesin arzusudur. Fakat, istemek kâfi gelmeyip, o yere hak kazanabilmek için gerekli bilgilere sahip olmak lâzımdır. 1 insanın 1 insan [Gazetede hatalı yazılmıştır; lisan yazılmalıydı] addedildiği bu dünyada, ana dilinizden gayrı yabancı bir dil bildiğiniz takdirde, kıymetinizin iki misli artacağı şüphe götürmez bir hakikattir. İki kişiye bedel bir yeri işgal edebilirsiniz kazancınızın, içtimaî mevkiinizin, göreceğiniz hürmetin ne derece yüksek olacağını düşününüz. Lisan, vatanınızda olduğu kadar, memleket hudutları haricinde de size kıymet ve mevki kazandıracak büyük bir üstünlüktür. İnsanı diğer canlılardan ayıran vasıf, konuşabilen bir yaratık olmasıdır. Konuşabilme vasfı, Allahın insanlara bir lütfudur. Allahın bu lütfunu iki misli değerlendirmek isteyenlere, *Hürriyet Halk Üniversitesi'nin Lisan branşında Almanca öğrenme arzusunu taşıyanların hizmetinde olacaktır.*" *Hürriyet*, 29 Kasım 1962.

⁵⁴ *Hürriyet*, 25 Kasım 1962- *Hürriyet*, 30 Kasım 1962.

“Neden Almanca dersleri vermeyi kararlaştırdık? Bu sorunun cevabı şudur: Almanya hâlen ticaret yaptığımız memleketler arasında en mühim yeri işgal etmektedir. Bu memlekete yapmış olduğumuz ihracat senede 51 milyon 400 bin doları bulmaktadır. Almanya’dan yaptığımız ithalat ise, senede 87 milyon dolar civarındadır. Almanya’ya göndermiş olduğumuz işçilerin sayısı 20 bini bulmuştur. Bundan başka, Almanya Müşterek Pazarın kurulmasında önyak olan bir devlettir. Bu itibarla yarın Türkiye de Müşterek Pazara girdiği vakit, bir taraftan Almanya ile diğer taraftan Almanca konuşulan Avusturya, İsviçre gibi memleketlerle ticari ve kültürel münasebetlerimiz artacaktır. Bu bakımdan okuyucularımıza gayet kolay ve yepyeni bir metodla Almanca öğrenmek imkânını vermekle yerinde ve çok faydalı bir işe başladığımızı inanıyoruz.”⁵⁵.

Halk Üniversitesi’nin ikinci ders yılında (1964), dil dersi olarak İngilizce’nin verilmeye başlanması göze çarpan bir değişiklikti. Öte yandan bu yılın programında önemli bir gelişme öğretim sürecinin araçlarından biri olarak gazetesinin yanında radyonun da kullanılması özellikle uzaktan eğitim açısından değerlendirildiğinde önemli bir atılımdı. Nitekim İngilizce dersleri için İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana’da yani dört büyük ilin radyosunda gazetesinin belirttiği saatlerde 10’ar dakika derslerin tekrarı, özellikle telaffuzun duyulması sağlanmıştı. Gazetede ki derslerin tanımlanmasına yönelik bir yazıda şunlar ifade edilmişti:

“Halk Üniversitesi İkinci Kısımda okunacak dersler arasında İngilizce Bölümündeki derslerde uygulanacak metod daha çok pratiğe dayalı olarak doğrudan cümlelerle başlayacaktır. Ayrıca dersler radyoda da devam edecektir. Belli zamanlarda radyoyu da takip ederek daha faydalı hâle gelebilecektir.

İstanbul Radyosunda: 18.50-19.00

Ankara Radyosunda: 18.05-18.15

⁵⁵ Hürriyet, 6 Aralık 1962.

İzmir Radyosunda : 18.00-18.10

Adana Radyosunda: 18.20-18.30

saatleri arasında dinleyebilirsiniz.

Gazeteniz Hürriyet sadece lisan dersleri için Türkiye'nin dört büyük radyosunda (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana Radyolarında) her Perşembe günü onar dakika satın almıştır".

Ayrıca okuyuculara pratik yaptırmak amacıyla *Fatoş* karikatür dizisinin İngilizcesinin yayınlanacağına yer verilmiştir.

Umumi Kültür dersinin konuları arasında Siyaset ve Demokrasi, Teknik Bilgiler, Doğum Kontrolü gibi başlıklar vardı. Irklar ve Dinler Tarihi'nde ise şu sorulara cevap aranacaktı: Dünya'da yaşayan insanlar nasıl olup da ayrı ayrı ırklar teşkil etmişlerdir? Dünyada kaç çeşit insan vardır? İnsanlar kaç dil konuşur? İptidai dinlerden semâvi dinlere kadar dünyada mevcut bütün dinlerin özellikleri nelerdir? İslamiyet dünyada nasıl yayılmıştır? Ayrıca bu bölümde insan topluluklarının örf ve adetlerinin de yer alacağı konular mevcuttu⁵⁶.

Üçüncü döneme denk düşen 1965 ders yılında öncelikli değişiklik dil dersinde yapılmıştı. Yabancı dil olarak bu kez ilk dönemde olduğu gibi yine Almanca öğretimi tercih edilmişti. Bu arada Umumi Kültür dersi verilirken Sanat Tarihi programa eklenmişti.

Halk Üniversitesi'nde Almanca dersinin tercih edilmesinin nedeni gazeteye şu ifadelerle yansımıştı:

⁵⁶ *Hürriyet*, 8 Aralık 1963-*Hürriyet*, 29 Aralık 1963; *İngilizce*, Hürriyet Halk Üniversitesi, Yabancı Dil No:2 (Betül Batır Özel Arşivi).

“Yakın yıllara kadar memleketimizde bir yabancı dil bilmek, ilim ve fikir adamlarının, bazı kimselerin inhisarında idi. Halbuki bugün kadın, erkek çalışan, mesleğinde yükselmek isteyen herkes için ana dilinden başka bir dil öğrenmek şart oldu. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, önümüzdeki üç yıl zarfında Almanya’ya daha 300 bin Türk işçisinin gitmiş olacağını söyledi. Bu gerçekler bizi Halk Üniversitesinin 1965 yılı döneminde tekrar Almanca lisanını seçmeye mecbur bıraktı...”

Bu ifadelerin yanında dile öncelik verilmesi önerisinin altı çizilmiş ve Almanya ile Avusturya’ya gideceklere Halk Üniversitesi aracılığı ile bir fırsat tanındığı vurgulanmıştı.

Almanca dersinin tanıtımlarında farklı bir metod uygulanacağı üzerinde durulmuş ve resimli olarak ele alınacak⁵⁷ 25 dersin tamamının pratik yapılarak öğrenileceği belirtilmişti. Bu doğrultuda okuyucuların her ders gününün gecesinde İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana radyolarında yayınlanacak özel programları dinleyerek Almancayı duyarak ve anlayarak öğrenecekleri ileri sürülmüştü. Nitekim gazetenin Aralık 1964 tarihli sayılarında dil öğretimine vurgu yapılarak *“Hem gazetede hem de radyoda”, “Resimli Almanca”, “Basit ve pratik metot”, “Hürriyet 6 ayda Almanca öğretiyor”, “Halk Üniversitesi Yuvarızın Bilgi ışığıdır”* başlıklarıyla eğitimle ilgili promosyon halk için davetkar kılınmaya çalışılmıştı.

1965 yılı derslerinden Umumi Kültür III’te işlenecek konular, Medeniyet Tarihi, Astronomi ve Psikoloji olarak üç temel bölüme ayrılmış ve dersler, 25 hafta olarak planlanmıştı. Sanat Tarihi’nde ise medeniyetin doğmasıyla beraber insanların nasıl güzele doğru yöneldikleri ve asırlar boyunca muhtelif sanat kollarında ne gibi eserler meydana getirdikleri, bu güzel eserleri meydana getiren sanatçıların tanıtımı üzerinde durulması öngörülmüştü. Ayrıca

⁵⁷ İngilizce kitabında yayınlanmış *Fatoş* karikatür dizisine benzer şekilde Almanca ders kitabında da *Bizimkiler* karikatür dizisi yayınlanmıştı. Bkz.: Ekler.

Türkiye’de ve dünyada ilgi görmüş olan minyatür, halıcılık, nakkaşlık, camcılık, seramik, gümüş ve altın işlemleri gibi sanat dallarının eserlerinden bahsedileceğine tanıtımlarda yer verilmişti⁵⁸.

3.4. Takipçilerinin Gözünden Halk Üniversitesi

Hürriyet, 20 Aralık 1964 tarihli sayısında “Mezunlar ne diyor?” başlığı altında “Öğrenmenin yaşı yoktur, insan her yaşta, her şeyi öğrenebilir” söylemiyle Halk Üniversitesi katılımcılarının sesine yer vermişti. Gazetenin bu yayını, her ne kadar reklam ve promosyon açısından ele alınması gerekiyorsa da Halk Üniversitesi’ni takip edenlerin kimlikleri ve bu uygulamanın/promosyonun etkisini ortaya koyması bakımından kuşkusuz değer ifade etmektedir. Gazete, üniversite takipçilerinin görüşlerini şöyle aktarmıştı:

“Cezmi Kurtkara: Türkiye Çimento Sanayii İştirâkler Şubesi müdürlerinden olan Cezmi Kurtkara adındaki Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri mezunu okuyucumuz da Halk Üniversitesi’ni dikkatle takip ettiğini söylemekte: ‘Halk Üniversitesinin dersleri bana İngilizcenin temelini son derece iyi bir şekilde öğretmiş bulunuyor. Böylece bildiğim bir dile ikincisini eklemek fırsatını elde ettim, demektedir.

Cazibe Şahinli: İkinci dönem derslerinden Umumi Kültür’de birincilik kazanan iki çocuk annesi ve lise mezunu 38 yaşındaki Cazibe Şahinli adlı okuyucumuz ise şunları söylüyor: ‘Halk Üniversitesini ilk dönemden beri takip ediyorum. Birinci dönemde de Umûmi Kültür ve Tıp derslerinden ‘Pekiyi’ derece almıştım. Halk Üniversitesinden kazandığım gümüş şildi hayatım boyunca saklayacağım.

Fikret Bodur: İkinci devrede Umûmi Kültür derslerinden derece alan iki çocuk babası 44 yaşındaki Fikret Bodur: ‘Bir ortaokul öğrencisi olduğum sıralarda 1938 de yakalandığım şiddetli zatülcenp hastalığı yüzünden tahsile ara verdim ve devam etmek bir türlü kısmet olmadı.

⁵⁸ *Hürriyet*, 3 Aralık 1964-*Hürriyet*, 29 Aralık 1964.

Okuyamadığım için kendimi eksikli hissediyordum. Ama Hürriyet Halk Üniversitesi içimden bu hissiyatı silip attı.

Sadi Alper: Geçen devrede Irklar ve Dinler Tarihinde birincilik alan 22 yaşındaki Sadi Alper ise: 'Hürriyet Halk Üniversitesi'nin ilk döneminde Hukuk ve İktisat dersleri bana, Maliye memuru olduğum için mesleğimde çok faydalı olmuştur. Irklar ve dinler tarihi dersleriyle de pek çok yeni şeyler öğrendim. Umûmi kültürümün Halk Üniversitesi sayesinde geliştiğini muhitimde görmekteyim' demektedir"⁵⁹.

Hürriyet'teki söylemler bağlamında dönem "bilgi asrı"ydı ve böyle bir dönemde gazetenin aktarımına göre Halk Üniversitesi sadece halkın olumlu görüşlerini kazanmamıştı. Aynı zamanda MEB'nin de desteğini almıştı. Nitekim 10 Aralık tarihli sayısının 5. sayfasında MEB tarafından valilere gönderilen 30 Haziran 1964 tarih ve 1311 sayılı tamim yayınlanmıştı. Tamimdeki "Hürriyet Gazetesi Halk Üniversitesi'nden halkımızın yetiştirilmesi bakımından çok olumlu sonuçlar alınmıştır." cümleleri, bu uygulamanın başarısı ve olumlu katkılarının resmi olarak da kabul gördüğü anlamını taşımaktaydı⁶⁰. Bu noktada özellikle testlerin hazırlanmasında ve okuyucuların testlere ulaşmalarında MEB uzmanlarından yararlanıldığını, Halk Eğitimi Başkanlıkları ya da Merkez Müdürlükleri ile işbirliği yapıldığını da değerlendirmek gerekmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Hürriyet gazetesinin Halk Üniversitesi, halk/yetişkin eğitimi uzaktan eğitim ve basın promosyonu gibi toplumsal açıdan önem arz eden üç alanın ilginç bir kesişme noktası olarak görülebilir. Gazetenin yetişkinlere yönelik başlatmış olduğu uzaktan eğitim ya da açık öğretim şeklinde nitelendirilebilecek bu eğitim ve kültür hizmetiyle dönemin konjonktürü de göz önüne alınarak özellikle genel kültür,

⁵⁹ *Hürriyet*, 20 Aralık 1964.

⁶⁰ *Hürriyet*, 10 Aralık 1964.

temel bilimler ve yabancı dil açısından toplumsal bir katkı sağlanmasına çalışılmıştı.

Halk Üniversitesi büyük ölçüde kültürel anlamda birtakım bilgi eksikliklerini ve yetersizliklerini giderme çizgisinde bir etkinlikti. Bununla beraber okuyucu kitlesini yüksek bir seviyeye getirme ve görünürde üniversite mezunu yapma motivasyonu ile bir tatmin sağlama bakımından da önemli bir uygulama olarak görülebilir. Halk Üniversitesi, uzaktan eğitime dayalı olarak bugünkü karşılığı ile üniversite diploması veren bir kurum olmasa da 1960'ların Türkiye'sinin şartları düşünüldüğünde bir "üniversite" kelimesi dahi o dönem halkını heyecanlandırmaya yetmiş olmalıdır. Özellikle eğitim imkânsızlıkları içerisinde olan ve çeşitli sebeplerle eğitim hakkını alamamış bir halk kitlesine yüksek eğitim olanağı sunmak hiç yoksa özgüven sağlanması noktasında küçümsenmeyecek kadar büyük bir hizmetti.

Gazetenin kültür ya da eğitim ağırlıklı bu promosyonunda gazete ücreti dışında fazladan bir ücret talep edilmediği gibi herkese ve her kesime fırsat eşitliği tanınarak göz ardı edilemeyecek düzeyde bir kitleye ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu da uygulamanın halktan olumlu tepki ve talep gördüğü anlamına gelmektedir. Zaten bu talep uygulamanın 3 yıl sürmesinin nedenini oluşturacaktı.

Hürriyet'in Halk Üniversitesi promosyonunun kamuoyu tarafından benimsendiği sayısal verilerle de izlenebilmektedir. 1 Aralık 1962 tarihli *Hürriyet*'te, çok büyük talep karşısında bazı gecikmelerin hoş görülmesi talep edilmiş⁶¹; 9 Aralık'ta ise 115.079 adetlik taleple karşılaşıldığı ve 90.069 adetlik talebin karşılandığı

⁶¹ "Dosyalar hakkında: Muazzam talep karşısında, geceli-gündüzlü çalışılmasına rağmen, birkaç günlük gecikme olursa, okuyucularımızın bunu hoş görmelerini rica ederiz. Birkaç gün içinde, postacı mutlaka kapınızı çalacak ve arzu ettiğiniz hususi dosyaları size teslim edecektir. *Hürriyet* Halk Üniversitesi'nin hepinize uğurlu olmasını temenni ederiz. Tahminlerimizin üstünde bir alâka uyandıran *Hürriyet*'in Halk Üniversitesi için okuyucularımızın istedikleri husûsî dosyaları göndermekteyiz". *Hürriyet*, 1 Aralık 1962.

duyurulmuştu⁶². Gazetede ki açıklamalar, 18 Aralık'ta bu talebin 258.000'e yükseldiğini göstermektedir⁶³. Gazete, 17 Kasım 1963'te "Satılan her 100 gazeteden 34'ü Hürriyet'tir" açıklaması bağlamında İstanbul'da 325.158 satışla tirajdaki birinciliğini ilan etmişti⁶⁴.

Genelde halk eğitiminde çeşitli eğitim uzmanlarının etkisiyle kısa sürede verimli iş yapılmasının hedeflendiği değerlendirilebilir. Halk Üniversitesi uygulamasında da çağın teknolojik donanımlarından eğitim hedefleri doğrultusunda etkin düzeyde yararlanıldığı ileri sürülebilir. Özellikle yabancı dil derslerinde radyodan yararlanılması metod çeşitliliği bakımından eğitimde olması gereken bir özelliği yansıtmaktadır.

Bu olumlu ve verimli uygulamaları yanında biraz teknik bir bakış açısıyla Halk Üniversitesi'nin eğitim yönetimi ve denetimi gibi alanlarda birtakım eksik yönlerinin bulunduğu söylenebilir. Örneğin, ders notlarının kimler tarafından ve nasıl hazırlandığı, ders takibi, ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapıldığı, testlerin nasıl hazırlandığı, sınavların nasıl yapıldığı hakkında belirgin verilerle

⁶² "Gazetemize bugüne kadar 115.079 adetlik talep alındı. Bunlardan bugüne kadar 90.069 adedi okuyuculara gönderilmiş olup geri kalan 25.010 adet en az beş gün içinde postalanacaktır. 20.795 adet Hukuk-İktisat, 28.015 adet Lisan (Almanca), 20.366 adet Tıp, 20.893 adet Umûmî Kültür." *Hürriyet*, 9 Aralık 1962, s.1.

⁶³ "Hürriyet Halk Üniversitesi ümit ettiğimizden çok daha büyük alâka görmüştür. Biz başlangıçta 160 bin kadar taleple karşılaşacağımızı tahmin ederek her ders için 40 ar bin dosya bastırmıştık. Halbuki böyle olmadı. Tahminlerimizde yanılmışız. Bugüne kadar vâkî talepler 258 bin 531 i buldu. Bu yüzden, bütün teknik imkânlarımızı seferber ederek yeniden basmaya başladığımız dosyalar dünden itibaren geceli gündüzlü çalışan ekiplerimiz tarafından okuyucularımızın adreslerine postalanmaktadır. En geç sekiz gün zarfında dosyalarınıza kavuşacağınızı bildirir, elimizde olmayan gecikmeden dolayı da özür dileriz". *Hürriyet*, 18 Aralık 1962, s.1. Aralık 1963'te 258.531 kişiye ulaşıldığı belirtilmişti. *Hürriyet*, 8 Aralık 1963, s.8. 31 Ekim 2003'teki "Hürriyet'in 20 bininci sayısı" başlıklı haberde ise "1962 Hürriyet 'Halk Üniversitesi' kurarak eğitim seferberliğine girdi. 258 bin okuyucu bu üniversiteyi takip etti." cümlesine yer verilmişti. <http://www.hurriyet.com.tr/hurriyet-in-20-bininci-sayisi-38509664>

⁶⁴ *Hürriyet*, 17 Kasım 1963, s.1.

karşılaşmamaktadır. Bu noktada kimler tarafından hazırlandığı bilinmeyen testlerin ne kadar bilgiyi ölçmeye yönelik olduğu ve sınavın objektifliği de tartışılabilir. Zaten testi alan her okuyucunun ev şartlarında kendi kendini ne derece ve ne kadar doğru şartlarda test ettiğini belirlemek imkânsızlık derecesindedir.

Sonuç olarak; *Hürriyet*'in Halk Üniversitesi, promosyon kategorisinde ele alınması gereken bir basın faaliyeti idi. Bununla birlikte önemli yanı promosyon olarak sonraki yıllardan farklı olmasıydı. Özellikle 1980 sonrasının promosyon faaliyetlerinden farklılık arz ettiğini belirtmek gerekir. 1980 sonrasının promosyon faaliyetlerinde “tüketim” olgusu ve tüketim ürünleri ön plana geçerken, Halk Üniversitesi “*eğitim ve kamu yararı*” yönü baskın bir promosyondur. Uzaktan eğitim yöntemiyle de olsa kitle eğitime ve kültürel gelişmeye yöneliktir. Bu da neoliberal politikaların hakim hale geldiği 1980'lerde kitle iletişim alanında yaşanan dönüşümlerle ilgilidir. Basının, basın alanı dışından patronların ve holdinglerin denetimi altına girdiği, tekelleştiği, her şeyden evvel kâr maksimizasyonuna yöneldiği ve tüketim teşvikinin ağır bastığı bu dönemden farklı olarak, 1960'ların başlarında gazetelerin kamu yararını gözetme ve eğitim gibi misyonlar üstlenmelerinin henüz sürdüğünü göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki; bugün Avrupa Birliği genelinde ulaşılan 12.5 olan yaşam boyu öğrenme oranı, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak Türkiye'de 2.9'lara kadar gerilemiş; Birliğe uyum sürecinde bu oranın artırılması önemli bir amaç olarak ele alınmasına karşın, 2010'lu yılların ortalarında istenilen düzeye ulaşamamıştır⁶⁵. Bu istatistik, kitle eğitimi açısından geçmişteki adımların değerlendirilmesi kadar anlamlandırılması açısından da önemlidir.

Öte yandan *Hürriyet*'in Halk Üniversitesi'nin Türkiye'de 2000'li yıllara uzanan uzaktan eğitim uygulamalarının (Anadolu Üniversitesi'nin Açık Öğretim Fakültesi gibi) gelişim sürecinde

⁶⁵ Kaya, s.276.

gölgede kalmış bir aşama olduğu; fakat uzaktan eğitim sürecinin örnek alınabilecek (belki de alınmış) niteliklere sahip bir aşaması olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir.

Kaynakça

Bildiri, Makale, Kitap ve Tezler

ALEMDAR, Korkmaz (2009), "Basında Promosyon", *Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın*, Hrz. Korkmaz Alemdar, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, ss.620-621.

ATILGAN, Semra (1993), "Basın Ekonomisi ve Promosyon", *Marmara İletişim Dergisi*, S.3/Temmuz, ss.233-237.

ATILGAN, Semra (1995), "Türk Basınında Promosyon Çıkmazı", *Marmara İletişim Dergisi*, S.9/Ocak, ss.141-148.

BAYKAL, C. Murat (1996), "Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Bakımından Gazete Promosyonları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.2, ss.168-202.

BOZKURT, Aras (2017), "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, C.3, S.2, s.85-124.

BÜLBÜL, Sudi (1987), "Halk Eğitimcilerinin Yetiştirilmesinde Üniversitelerin Yeri ve Önemi", *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2, Ankara, ss.282-300.

CANGÖZ, İncilay (1996), "Türk Basınında Tutundurma (Promosyon) Çıkmazı ve Ansiklopedi Kampanyası", *Kurgu Dergisi*, S.14, ss.183-200.

GERAY, Cevat (1978), *Halk Eğitimi*, 2.bs., Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

GÜNEŞ, Firdevs (1990), "Basın Yoluyla Halk Eğitimi", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.2, ss.103-112.

İŞMAN, Aytekin (2011), *Uzaktan Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

KAYA, H. Eylem (2015), "Türkiye'de Halk Eğitimi Merkezleri", *International Journal of Science Culture and Sport*, S.3/July, ss.268-277.

KIRAN, İlknur (2008), *Yaşam Boyu Eğitimin Sağlanmasında Halk Eğitimi Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Yüreğir Halk Eğitimi Merkezi Örneği*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

KIRIK, Ali Murat (2014), "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", *Marmara İletişim Dergisi*, S.21, ss.73-94.

KOCABAŞOĞLU, Uygur (2003), "2000'lere Doğru Türk Basımı!", *Kebikeç*, S.2/1995, ss.91-100.

KURT, İhsan (2000), *Yetişkin Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

MALKOÇ, Eminoalp (2009), *Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*, Derlem Yayınları, İstanbul.

MALKOÇ, Eminoalp (2010), "Bir Aydınlanma Projesi Halkevlerinin Tasfiye Süreci", *Türkoloji Kültürü*, C.3, S.6, ss.5-17.

ODABAŞ, Hüseyin (2003), "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri", *Türk Kütüphaneciliği*, C.17, S.1, ss.22-36.

ÖZBAY, Özkan (2015), "Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi/The Journal of International Education Science (INESJOURNAL)*, S.5/Aralık, ss.376-394.

TEKİN, Meral (1991), "Dünyada ve Türkiye'de Halk Eğitimi Alanının Temel Sorunları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.24, S.1, ss.1-12.

TÜRKOĞLU, Adil, UÇA, Sanem (2011), "Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.2/Aralık, ss.48-62.

UYSAL, Meral, YILDIZ, "Türkiye'de Halk Eğitiminin Kurumsallaşma Sorunları", XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri (Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 13-15 Eylül 2006), Muğla, 2006, s.243.

UYSAL, Meral, YILDIZ, Ahmet (2006), "Türkiye'de Halk Eğitimi/Yetişkin Eğitimi Alanının Kurumsallaşma Sorunları", XV.

Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi
13-15 Eylül 2006 (basılmamış bildiri metni-www.academia.edu).

YAYLA, Deniz (2009), *Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi*, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.

İnternet Siteleri

<http://www.bcuni.eu/UzaktanEgitimTarihce.aspx>

“On-line eğitim: Mekandan, zamandan, emekten, tasarruf”,

<http://www.hurriyet.com.tr/on-line-egitim-mekandan-zamandan-emekten-tasarruf-93703>

<http://www.hurriyet.com.tr/hurriyet-in-20-bininci-sayisi-38509664>

<http://www.hurriyet.com.tr/konak-halk-universitesi-ne-basvurular-basladi-21515819>

http://www.ismek.ist/tr/haber_detay.aspx?RegID=1732&c

Sürelî Yayınlar

Hürriyet (1960-1965)